

KELLEI GYÖRGY

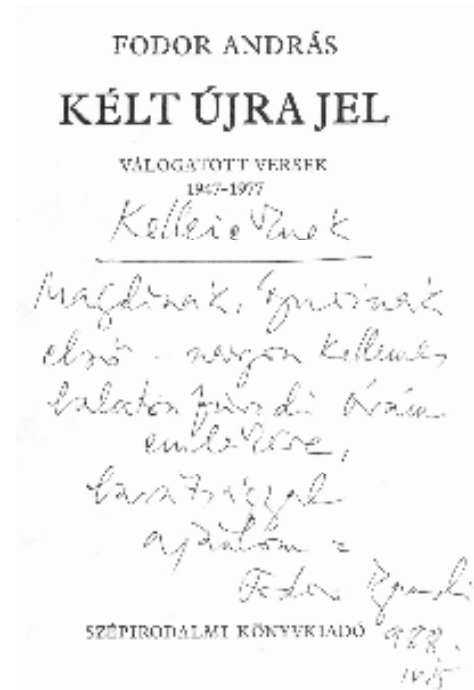
ÜZENETEK ODAÁTRÓL FODOR ANDRÁS ÉS TÜSKÉS TIBOR

A múlt század hetvenes, nyolcvanas éveiben a Kossuth és a Petőfi Rádióban egymást érték az irodalmi és kulturális műsorok, különösen délutánonként és esténként volt érdemes bekapcsolni a készüléket. A Magyar Televízió sem fukarkodott a hasonló jellegű összeállításokkal. Ma már ilyen tömény kínálatról nem beszélhetünk. Az említett profilú műsorok gyakori vendége volt *Fodor András* költő, műfordító. Legtöbbször *Ottlik Gézával* és *Czigány Györggyel* együtt szerepelt.

Fodor 1929-ben született a Somogy megyei Kaposmérőn, majd Kaposváron érettségizett, ahol *Takáts Gyula*, a későbbi Kossuth-díjas költő volt az osztályfőnöke. Egyetemista korában Budapesten az Eötvös Kollégiumban lakott, amelynek igazgatói posztját *Keresztury Dezső* töltötte be. Fodor 1997. június 27-én, életének 69. évében halt meg Fonyódon, szívinfarktus érte a Balatonban. Rendkívül strapás életet élt, napközben munkahelyén dolgozott, délután és este következtek a barátok iszogatós, tömény cigarettafüstben, éjszaka naplóírás. Ha valaki, hát ő két végén égette a gyertyát. Csak akkor oltotta el az egyik lángot, amikor nyaranta pár hetet Fonyódon töltött versírással.

Jellegzetes somogyias orgánuma volt, örömmel hallgattuk, amikor a rádióban vagy a televízióban beszélt. „Élőben” pedig egyszerűen lenyűgözte közönségét. Nyomdakész mondatok hagyták el a száját, szépen fűzött, célratörő szavai azonnal, stilizálás nélkül megjelenhettek volna. 1988. április 15-én a füredi Jókai-kör vendége volt. Velünk töltött egy teljes délutánt, estét és éjszakát. Ismeretségünk, laza barátságunk ekkor kezdődött, bár a hatvanas évek első felében, kaposvári középiskolás koromban gyakran „találkoztam” vele és Takáts Gyulával. A műszaki technikum igazgatója magyar-történelem szakos tanár volt, ezért úgy gondolta, nem árt, ha a humán műveltségben is megmártózzunk. A téli hónapokban jó pár estén Takáts Gyula (akkoriban a kaposvári Rippl-Rónai Múzeum vezetője volt) tartott előadást a diákokthoz. Irodalomról, néprajzról, történelemről, régészetről beszélt ízesen. Általában húszan ültük végig az előadásait. Időnként Fodor András is felbukkant mellette. Ezeknek az estéknek köszönhetem, hogy a kémia, fizika és géptan mellett az irodalomra, a színházra is figyelmet fordítottam. Ez az orientáltság persze nem tetszett néhány tanáromnak, akik

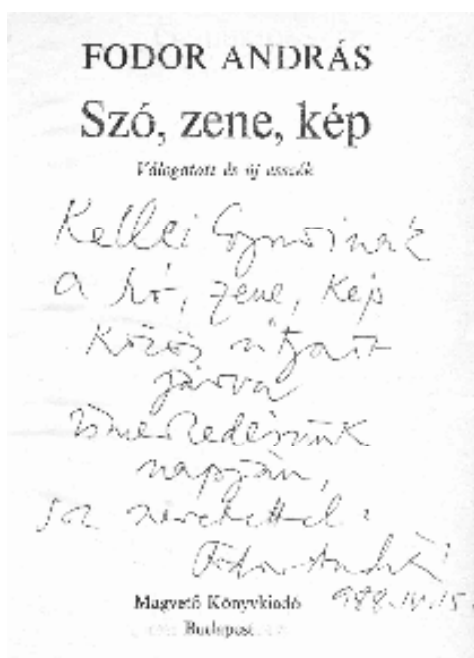
előszeretettel megizzasztottak a táblánál. Nem dicselkedhetek azzal, hogy töretlenül álltam a sarat.

Fodor András 1988-as füredi látogatásakor *Gaál Antal* költő furikázta Trabantjával. A vasútállomásról hozzánk jöttek, az akkori Magyar Tenger vendéglővel szembe, a Felső-közbe. Rengeteg könyvem volt a költőtől. Dedikálás után a könyvtárba mentünk, majd estefelé a Borcsa étteremben kötöttünk ki. Vacsora és poharazgatás következett, közben egy mutatós hölgy rászállt a vendégre, aki csak ritkán fordított hátat a szebbik nemnek. Ez az este azonban a ritka alkalmak közé tartozott. Fodor meglehetősen sok költőt állított pályára, egyfajta misszióknak tekintette a mentorságot, de az ordító, küldetésükről ostobán meggyőződő dilettánsokat nem szívelte. Ítéleteiben persze ő is tévedett, de nagyon jó találati aránnyal látta meg valakiben a tehetséget, az elhivatottságot. Füredisége talán ezen a területen domborodott ki leginkább.

De térjünk vissza az 1988-as áprilisi estére ... Záróra után Arácson, *Pileczky Erzsébet* tanár, karnagy és *Czingráber János* újságíró otthonában kötött ki a társaság. A mostani Teaház előtti útkereszteződésben búcsúztam el tőlük, mert másnap hajnalban Győrbe utaztam. Bandi cikizett, valószínűleg félek a feleségemtől, aki lehord az éjszakai kimaradásért. Ha gyáva vagyok, ő szívesen ír fel-

mentő, igazoló levelet, amelyben megindokolja jelenlétemet, nélkülözhetetlenségemet a vidám társas tereferében. Ennek ellenére leléptem, soha nem bírtam a cigarettafüstös, piálós éjszakázást. Fodor Bandi kézzel írt levele talán most féltett irodalmi kincseim közé tartozna. Megszállott napló- és levélíró volt, még életében több vastkos kötetben tette közzé feljegyzéseit, s ki tudja, hány ezer oldal van még kéziratban. Naplói – noha többnyire ő szerepel a középpontban, saját érdemeit emeli ki – kortörténeti dokumentumok; Fodor szemével megismerhetjük és feldolgozhatjuk a megörökített időszakok irodalmi, művészeti és társadalmi életét. 1988-as látogatása is ott szunnyadhat valahol a lapokon. Kíváncsi lennék, hogy mit gondolt rólunk. Vagy talán jobb, ha nem tudom meg?

Bandinak két balatonfüredi költő köszönheti fegyelmre méltó pályafutását: Kondor Ilona és Gaál Antal. („Kezdetől fogva a szolgálát, a másokért vállalt odaadás, a szeretetteljes áldozat jellemezte. Hányan, de hányan elmondhatják az utánunk jövő nemzedékekből is, hogy a Somogy, a Kortárs vagy más lapok szerkesztőjeként, az Írószövetség költő szakosztálya titkáraként, ő istápolta és segítette nyilvánosságra őket” – írta nekrológiájában Bertók László Kossuth-díjas költő.) Fodor 1978-ban mondta Domokos Mátýás kritikusnak, irodalomtörténésznek, hogy már akkor száznál több költőnek teremtett lehetőséget a bemutatkozásra. S haláláig hátra volt még tizenkilenc esztendő. A *révkalauz lámpái* című kötete 1994-ből ennek az önzetlen „útegyengetésnek” a lenyomata. Kondor Ilona *Szemében láttam annyi mindent* (1993) és Gaál An-

tal *Arasznyi végtelen* (1988) című verseskötetét méltatta az összeállításban. De a Veszprémben élő *Botár Attila* és néhai *Kemény Géza* munkásságára is odafigyelt.

A Baranya megyei székhelyen lakó és alkotó *Tüskés Tibor* író, kritikus, irodalomtörténész és szerkesztő tizenkét évvel élte túl barátját, kollégáját. Nem csak az irodalom, hanem a vasút is összekötötte őket: Fodor és Tüskés édesapja egyaránt a MÁV alkalmazásában állt. Tüskés Tibor 1930. június 30-án született Balatonszántódon (akkoriban ezt a nevet viselte a település), ahol forgalmistaként szolgált az édesapja. A vasúti órházban laktak, közvetlenül a sorompó mellett, amelyet a szántódi révbejárat előtt vezető, régi balatoni főút keresztezett. A községhez kapcsolódó irodalmat *Szántód az irodalomban* (1981) címmel dolgozta fel az író. Ez lett a 30. kötete. Fantasztikusan termékeny szerző volt, 71 önálló könyve és több ezer tanulmánya, esszéje, kritikája jelent meg. Kiemelkednek kismonográfiái *Zrínyi Miklósról*, *Illyés Gyuláról*, *Pilinszky Jánosról*, *Rónay Györgyről*, *Nagy Lászlóról*, *Kodolányi Jánosról*, de behatóan foglalkozott *Martyn Ferenc* festőművész, valamint *Fodor András*, *Mészöly Miklós*, *Németh László*, *Weöres Sándor* és a szintén pécsi *Csorba Győző* munkásságával. Útikönyvei és szociográfiái is korunk megkerülhetetlen értékei. Tibor úgyszólván mindenre és mindenkire figyelt, rajta tartotta szemét a magyar irodalom és művészet javán. Például *Károlyi Amy*, *Hubay Miklós*, *Galgóczi Erzsébet*, *Gáll István*, *Sánta Ferenc*, *Simonyi Imre*, *Hernádi Gyula*, *Kányádi Sándor*, *Végh Antal*, *Bertha Bulcsu*, *Ágh István*, *Székely Magda*, *Kiss Dénes* könyveiről írt recenziót. A szemléletesen kirekesztett áldozatokra is jutott energiája, azokra a költőkre és írókra, akiket a fővárosi irodalmi, kiadói- és kultúrpolitikai élet meghatározó tekintélyű és hatalmú alkotói, illetve képviselői a hatvanas, hetvenes években spontán hanyagságból vidéki elszigeteltségre, mellőzöttségre kényszerítettek. Írhattak, de az országos kritikái visszhang – ha csak nem rendelkeztek befolyásos barátokkal – elmaradt. A megjelenés, az elismertség terén sem élveztek előnyt. Sőt! Tüskés – vidéki lévén ő is részese volt a viszonylagos hátránynak – őket is felkarolta, mint például a pécselyi *Bodosi Györgyöt*, a székesfehérvári *Sobor Antalt*, a zalai *Pék Pált*. Kemény Gézának pedig ő mutatta be első verseskötetét Balatonfüreden.

Első alkalommal Hévízen, a szanatórium dísztermében, a Csokonai Társaság éves közgyűlésén találkoztunk. Mellettem ült a második feleségével, és egyszer csak előkapott egy nyeles fésűt a farzsebéből, és sebtében végiggereblyézte sűrű haját. Mosolyogva összenéztünk, hiszen én már javában kopaszodtam. Legközelebb *Matyikó Sebestyén József* költőnél, a siófoki Kálmán Imre Múzeum igazgatójánál futottunk össze, és jártam nála Kaposváron, a Somogy folyóirat szerkesztőségében. Szerény külsejű és példányszámú könyveimet sorra elküldtem neki Pécsre. Kézzel írt levelezőlapokon köszönte meg őket, és mondott róluk véleményt. Ritkán gépelt oldalakat is kaptam tőle a dicséret és a bírálat hangján. Észrevételei hasznomra váltak. A krimiket minden időben lenézték, megvetették. A sikerre, a népszerűsége manapság is irigyek főleg azok a „felkent” költők és írók, akik azt gondolják magukról, hogy műveikkel megváltják a világot, miközben igazából senki sem olvassa őket. Tibor a Somogy főszerkesztőjeként azonban a krimijeimről is íratott kritikát, mégpedig nem akárkivel; *Nagy Imre*, a pécsi egyetem irodalomprofesszora jegyezte a recenziókat.

Nyilván rajtam kívül mások is kategorizálják az írókat. Az én megkülönböztetésem meglehetősen sajtós. Vannak szerzők, akiket élmény olvasni, de hallgatni őket kínszenvedés; ennek a fordítottja is igaz; gyötrelme a könyvük, de élvezetes, mókás előadók, elbűvölik hallgatóikat. Aztán akadnak olyanok, akik mindkét szempontból megfelelnek az igényeimnek, stílusukban önmagukat adják. Végül a sor végén ott gubbasztanak az unalmas, lagymatag alkotók, akik leginkább a műveikre hasonlítanak. Hiába futtatják, reklámozzák őket, könyveik brutálisan leárazva sem fogynak. Tibor azonban el-

sőrangú előadó és elegáns tollú író volt. Magasan kiemelkedett a mezőnyből. „Az életet tartom a legfontosabbnak. Az embernek önmagát kell megvalósítania. Akár írással, szerkesztéssel, tanítással vagy cipősarkalással éri el ezt. Életem ilyen vagy olyan fordulóján, utólag is, mindig azt gondoltam, azt kell maximálisan csinálni, ami éppen lehetőségként adódott. Ott van rám szükség... S a munkát nem végezheti el helyettem senki más...” – nyilatkozta Bertha Bulcsunak 1970-ben.

A közelmúltban jelent meg *Bartus-Dobosi László Egy élet térképe – Tüskés Tibor pályaképe* című monográfiája, amely első kísérlet a tüskési életmű összefoglalására, ismertetésére. A kötetbe iktatott bőséges idézetek nemcsak az „elvégzett” munkát igazolják, hanem képet adnak a kétségbevonhatatlan minőségről, és azokról a szellemi, esztétikai magasságokról, amelyeket Tibor meghódított tartalmas, szerteágazó életében. 2009. november 11-én halt meg Pécsen. *Videcz Ferenc Üzenet* című prózaversében megható emléket állít alakjának:

„Csendben távoztál, lopakodva a Sors-lakomáról,
Mint ahogy éltél, másnak hagyva pogány evoékat.

Hízélgés nyálas koszorúit messzi hajítva
Tisztesség hamuját túrted csak hullni fejedre.
Távolodó lépted neszeit befogadja november
Színes szőnyege, úrnapi körmenetes szirmokként
Szórva falomb-kosarak tartalmát lábad elébe.

Elmentél. Fényéveket átszáguld repülésed.
Tudjuk, e lassult szívdobogás-üzenet sose képes
Érni nyomodba, de mégis előbb vagy utóbb utolériünk...
Kériünk, addig e pár sort tedd valamely dobozodba,
Melyben a hozzád írt levelek főt hajtvá pihennek.”

